

УДК 338.24:330.131.5

БЕЛОПОЛЬСЬКИЙ МИКОЛА,
доктор економічних наук, професор,
віце-президент Академії економічних наук України

ЧИГАРЬОВ ДМИТРО,
аспірант Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовано характерні особливості сучасних умов господарювання, урахування й моніторинг яких у процесі управління ефективністю діяльністю сприяє підвищенню рівня рентабельності функціонування в поточному й перспективному періодах. Серед характерних особливостей виділено урахування зовнішніх умов господарювання, узгодження вектора й цілей розвитку із рівнем ефективності. Наведено логіку дослідження ефективності діяльності підприємства, що розвивається в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: ефективність; промислове підприємство; розвиток; стратегічний розвиток; дослідження ефективності.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах перед суб'єктами господарювання постають важкі завдання забезпечення фінансової стійкості, економічної безпеки, ефективності функціонування та розвитку в стратегічній перспективі. Факторами, що ускладнюють виконання цих завдань, є політична нестабільність, довготривале військове протистояння в окремих районах на сході України, напруженість зовнішніх відносин із торговельними партнерами, зменшення темпів зростання економічних показників діяльності як за галузями промисловості в цілому, так і на окремих промислових підприємствах. Ці негативні зовнішні прояви, що порушують стійкість функціонування та гальмують подальший розвиток бізнесу, потрібно відстежувати, урахувати в планах ведення господарської діяльності. Слід знаходити шляхи пристосування до цих складних умов для забезпечення розвитку, підтримки його ефективного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність функціонування й розвитку суб'єктів господарювання регламентується основними напрямками економічної політики держави через забезпечення ефективного використання коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, досягнення ефективного готівкового обігу в межах грошово-кредитної політики держави [1, с. 10] та через інші економічні, технічні, технологічні, організаційні заходи в процесі виробництва й розподілу матеріальних цінностей.

Дослідження ефективності діяльності підприємств промисловості знаходимо в працях М. С. Абрашкіна [3], І. Г. Андреевої [1], М. Я. Веселовського [3], Л. В. Горелової [7], К. В. Павлова [1], Т. В. Рижкової [7], А. П. Суворової [8], Н. В. Фарафонової [10], В. А. Харченко [11], М. Фаррелла [12] та інших. Слід підкреслити, що саме в цей час, як ніколи, зростає потреба в ефективних антикризових заходах, в ефективних механізмах боротьби за відновлення конкурентних ринкових позицій, в ефективних інструментах впливу на динаміку матеріальних і грошових коштів, на відновлення ділової активності, платоспроможності, стійкості, рентабельності діяльності.

Тому потребують подальшого дослідження питання формування логіки дослідження ефективності діяльності підприємства для забезпечення сталого розвитку в існуючих умовах функціонування. Сучасне сьогодні вимагає нових наукових підходів до забезпечення ефективності діяльності на стратегічну перспективу.

Метою статті є розробка логіки дослідження ефективності діяльності підприємства з урахуванням характерних особливостей сучасних умов господарювання.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- виділити характерні особливості сучасних умов господарювання, що впливають на ефективність діяльності підприємства та її управління;

- розробити логіку дослідження ефективності діяльності промислового підприємства в умовах розвитку.

Виклад основного матеріалу. Традиційно ефективність трактується як співвідношення між витратами й результатами. З урахуванням того, що останнім часом як у світовому просторі, так і на території нашої країни на діяльність промислових підприємств, безпосередньо на отримувані результати їх господарювання суттєво впливають зовнішні умови, актуальним є підкреслення економічних умов для досягнення ефективності діяльності суб'єктом підприємництва.

Підтвердження для висунутої тези можна знайти в роботі І. Г. Андреевої [1], в якій комплексна економічна категорія "ефективність" визначена такою, що відбиває максимальну віддачу підприємницької діяльності на одиницю витрат чи ресурсів. Отже, віддача відбувається в зовнішнє середовище, яке приймає (не приймає, частково приймає) підприємницьку ініціативу залежно від ринкових коливань, їхньої інтенсивності, спрямованості, тривалості, повторюваності, прогнозованості.

Узагалі щодо походження терміна "ефективність", який походить з латинської мови, слід зазначити, що, наприклад, Н. В. Фарафонова [10], посилаючись на економічний словник, наводить таке визначення: "effectus" - виконання, результат, дія, а "efficientia" - результативність. Також поняття "ефективний" можна трактувати як продуктивний, діючий [7]. У перекладі з англійсь-

кої мови "efficiency" - ефективність, ефективне використання, діловитість.

Ефективність діяльності підприємства має прояв у зміцненні конкурентоспроможності, в успішній реалізації завдань розвитку підприємства з урахуванням стратегічних намірів.

Зв'язок ефективності діяльності підприємства з конкурентоспроможністю може проявлятися в зростанні прибутку. Це справедливо відмічає Т. С. Танічева [9], пояснюючи, що реалізація конкурентоспроможних товарів (за ціною, дизайном, функціональністю) дозволяє підвищувати рівень продажів, а значить, величину прибутку як основного фінансового результату діяльності підприємства. Зміни, що призводять до підвищення конкурентоспроможності, а отже, й ефективності, проявляються в скороченні витрат, запуску дієвої реклами, поліпшенні якісних характеристик продукції, упровадженні інновацій.

Забезпечення ефективності діяльності також тісно пов'язане з необхідністю розвитку підприємства. Різноманіття видів розвитку - технічний, екологічний, інформаційний, фінансовий тощо, які досліджені в роботі [2], підтверджує той факт, що керівництво суб'єкта господарювання обирає необхідний вид розвитку в умовах, що склалися, формує цілі розвитку та завдання для реалізації цілей. На нашу думку, у конкурентних умовах ведення бізнесу розвиток повинен мати інноваційну складову. Незважаючи на витратність процесу інноваційного розвитку підприємства, очікуваний ефект у перспективі забезпечить стійкість, конкурентоспроможність та прибутковість.

Успішну інноваційну діяльність підприємства в конкурентному середовищі можна визначити найважливішим фактором підвищення ефективності функціонування підприємства. На успішність цього виду діяльності впливають: доступність інвестиційних ресурсів, рівень інноваційного потенціалу підприємства як можливість ведення наукових розробок, виробництва й упровадження інноваційного продукту або процесу. Указані сприятливі для розвитку підприємства фактори, на жаль, не знаходять свого прояву в сучасних умовах господарювання.

Великий вплив на здійснення інноваційної діяльності справляє наявний інтелектуальний потенціал підприємства - професійні вміння, знання та навички працівників, їхні особисті характеристики (здатність до співпраці, взаємодії).

А. М. Жемчугов і М. К. Жемчугов у роботі [5] виділяють

необхідні та достатні умови, за яких підприємство може вважатися ефективним. Серед виділених дослідниками умов на особливу увагу заслуговують такі:

1) досягнутий фінансовий результат на підприємстві вище рівня, досягнутого конкурентами;

2) прогнозоване (розрахункове) зростання фінансового результату в найближчій перспективі вище рівня, досягнутого конкурентами на поточний момент (або прогнозованого в найближчій перспективі);

3) підприємство виділяє достатні ресурси (матеріальні, трудові, фінансові) на підтримку й розвиток своєї господарської діяльності, раціонально їх використовує.

Визначаючи види ефективності, слід увести такі основні класифікаційні ознаки:

- за видами господарської діяльності підприємства: операційна, фінансова, інвестиційна ефективність;

- за рівнем використання активів підприємства: ефективність виробничих фондів, ефективність трудових ресурсів, ефективність нематеріальних активів, ефективність обігових коштів, ефективність грошових потоків;

- за способом оцінки: реальна, розрахункова, умовна ефективність;

- за метою визначення: абсолютна та порівняльна ефективність;

- за напрямом визначення: ефективність управління, ефективність процесів, ефективність видів діяльності, ефективність окремих операцій.

Критичний аналіз підходів до визначення терміна "ефективність діяльності" дозволив зробити висновок, що, вивчаючи сутність цієї категорії, можна відзначити три характерні особливості сучасних умов господарювання, які мають бути використані для уточнення суті ефективності діяльності:

- цілі функціонування та розвитку промислового підприємства повинні визначатися в кореляції з можливим рівнем ефективності діяльності;

- зовнішні умови, в яких працює і працюватиме суб'єкт господарювання, безпосередньо впливають на ефективність діяльності: її планування, оцінку, регулювання;

- вектор розвитку промислового підприємства є необхідною умовою для того, щоб підприємство рухалося вперед, досягаючи зростання масштабів діяльності на тлі виконання управлінських рішень щодо рівня ефективності діяльності, результативності виробництва.

Зв'язок цих характерних особливостей формування ефективності діяльності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання продемонстровано на рис. 1.

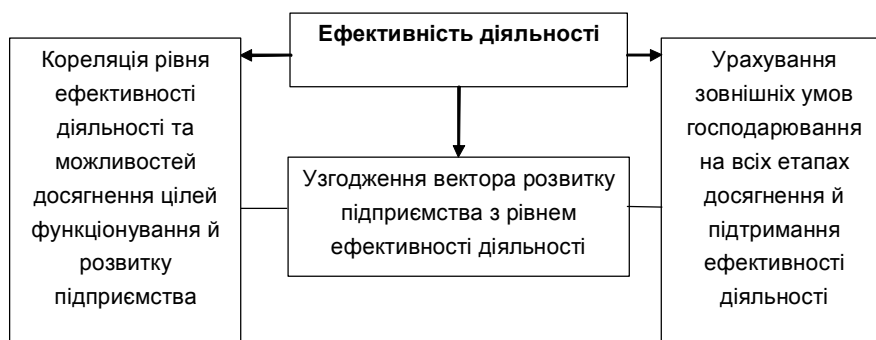

Рис. 1. Характерні особливості формування ефективності діяльності промислового підприємства.

Із рис. 1 випливає, що зовнішні умови навколишнього середовища, поставлені цілі функціонування й розвитку та вектор розвитку справляють вирішальний вплив на формування ефективності діяльності суб'єкта госпо-

дарювання в існуючих складних умовах ведення бізнесу в нашій державі.

У процесі проведеного дослідження щодо вивчення економічної сутності ефективності діяльності суб'

екта господарювання в умовах розвитку було розроблено логічну схему дослідження, яка вповні розкриває особливості економічної категорії "ефективність" у контексті її вивчення та забезпечення ефективного стану в стратегічній перспективі. Отже, виділено таку послідовність дослідження (рис. 2).

Слід підкреслити, що на відміну від існуючих, запропонований підхід дозволяє поєднати поточну ефективність діяльності підприємства із цілями його стратегічного розвитку. За таких умов функціонування забезпечується зв'язок короткострокових і довгостроко-

вих завдань і функцій управління промисловим підприємством. При цьому досягнення ефективності діяльності в поточному періоді є першочерговим завданням для підприємства, що намагається досягти конкурентних переваг у сучасних складних умовах господарювання та розвиватися на новій основі. Отже, забезпечення й підтримка ефективності діяльності розглядається авторами цієї роботи як одна з умов реалізації цілей стратегічного розвитку промислового підприємства, яку потрібно впровадити в практичну площину вітчизняних підприємств.

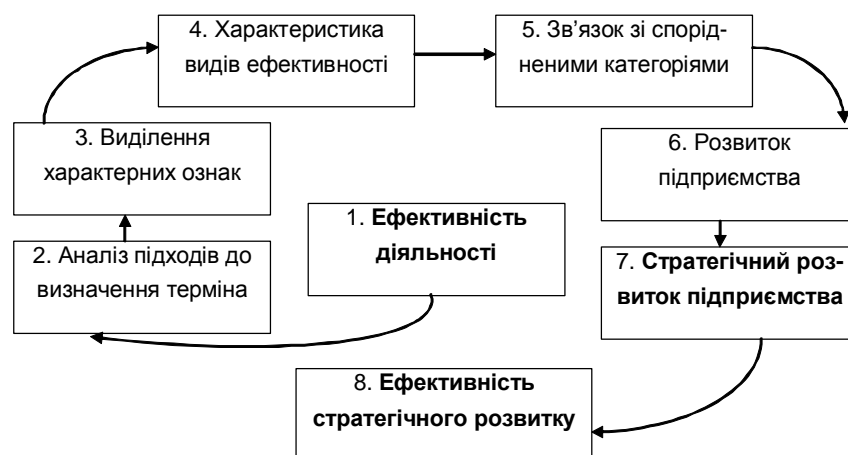

Рис. 2. Логічна схема дослідження ефективності діяльності підприємства, що розвивається.

Як видно з рис. 2, у роботі поняття "ефективність діяльності" пропонується досліджувати за чотирма основними критеріями:

- 1) надання оцінки підходам до трактування поняття;
- 2) виокремлення ознак, характерних для цього поняття в сучасних умовах господарювання;
- 3) групування видів ефективності діяльності промислового підприємства й визначення зв'язків між ними;
- 4) з'ясування зв'язку між поняттями "ефективність", "результативність", "прибутковість", "рентабельність діяльності промислового підприємства" та іншими.

Також із рис. 2 простежується логічний ланцюг, який дозволяє на основі узагальнення термінів "ефективність діяльності" та "стратегічний розвиток підприємства" дати власне визначення поняттю "ефективність стратегічного розвитку промислового підприємства" з урахуванням сучасних тенденцій щодо процесів функціонування й розвитку суб'єктів господарювання.

Висновки

У процесі проведеного дослідження досягнуті такі основні результати:

- 1) виокремлено характерні особливості умов господарювання, які надають терміну "ефективність діяльності" нових рис та зводяться до забезпечення відповідності між цілями функціонування та цілями й вектором розвитку при врахуванні дії зовнішніх умов господарювання в процесі управління ефективністю діяльності;

- 2) розроблено логіку дослідження ефективності діяльності промислового підприємства, в якій поєднано умову ефективності діяльності підприємства із умовою його розвитку на стратегічну перспективу з метою забезпечення ефективності стратегічного розвитку суб'єкта господарювання.

Це дозволить отримувати додаткові економічні ефекти та зміцнить конкурентоспроможність підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Г. О связи устойчивости и эффективности развития бизнес-структур / И. Г. Андреева, К. В. Павлов // *Економічний вісник Донбасу*. - 2010. - № 2 (20). - С. 197-210.
2. Белопольський М. Г. Характеристика розвитку промислового підприємства / М. Г. Белопольський, В. А. Харченко // *Економічний вісник Донбасу*. - 2014. - Вип. 1 (31). - С. 148-156.
3. Веселовский М. Я. Теоретические подходы к определению эффективности деятельности промышленных предприятий / М. Я. Веселовский, М. С. Абрашкин // *Вопросы региональной экономики*. - 2013. - Т. 16. - № 3. - С. 107-115.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // *Відомості Верховної Ради*. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - (Зі змінами і доповненнями).
5. Жемчугов А. М. Составляющие эффективной деятельности предприятия [Электронный ресурс] / А. М. Жемчугов, М. К. Жемчугов // *Российское предпринимательство*. - 2010. - № 7 (2). - Режим доступа : <http://corpsys.ru/Articles/Strategy/Effectiveness.aspx>.
6. Касич А. О. Методичні основи аналізу ефективності діяльності підприємства в умовах транснаціоналізації капіталу [Електронний ресурс] / А. О. Касич // *Ефективна економіка: електрон. наук. фах. вид-ня*. - К. : Ін-т екон. природокористув. та сталого розв-ку Нац. акад. наук України, 2011. - № 1. - Режим доступа : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=453>.
7. Рыжкова Т. В. Оценка эффективности деятельности предприятия (история и современность теории и методологии) [Электронный ресурс] / Т. В. Рыжкова, Л. В. Горелова // *Вестник Екатеринбургского института*. - 2013. - № 4 (24). - С. 51-55. - Режим доступа : http://www.niev.ru/files/publishinghouse/vestnik-04-2013/4_2013_10.pdf.
8. Суворова А. П. Методологический подход к оценке эффективности деятельности экономической организации / А. П. Суворова // *Финансы и кредит*. - 2006. - № 4. - С. 43-48.
9. Таничева Т. С. Эффективность предпринимательской и управленческой деятельности промышленного предприятия

тия и его связь с конкурентоспособностью / Т. С. Таничева / Экономика и экономические науки. - 2010. - № 3 (184). - Вып. 24. Экономика. - С. 118-121.

10. Фарафонова Н. В. Сутність і складові економічної ефективності господарської діяльності підприємств АПК / Н. В. Фарафонова // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 10. - С. 176-185.

11. Харченко В. А. Економічна сутність ефекту і ефективності виробництва / В. А. Харченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. - Маріуполь : Вега-Принт, 2009. - С. 312-315.

12. Farrell M. J. The measurement of productive efficiency / M. J. Farrell // J. of the Royal Statist. Society. - 1957. - Vol. 120, № 3. - P. 253-290.

Белопольский Николай,

доктор экономических наук, профессор, вице-президент Академии экономических наук Украины

Чигарёв Дмитрий,

аспирант Приазовского государственного технического университета, г. Мариуполь

ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье обоснованы характерные особенности современных условий хозяйствования, учёт и мониторинг которых в процессе управления эффективностью деятельности способствует повышению уровня рентабельности функционирования в текущем и перспективном периодах. Среди характерных особенностей выделены учёт внешних условий хозяйствования, согласование вектора и целей развития с уровнем эффективности. Приведена логика исследования эффективности деятельности предприятия, которое развивается в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: эффективность; промышленное предприятие; развитие; стратегическое развитие; исследование эффективности.

Bilopolsky Mykola,

Doctor of Economics, Professor, vice president of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Chigarev Dmytro,

postgraduate student of Priazovsky State Technical University, Mariupol

CHARACTERISTICS OF RESEARCH OF EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE ACTIVITY

The aim of the research is to elaboration of the logic study of efficiency of the enterprise activity with considering the characteristic features of the modern business environment. The objectives of the study were: highlighted the characteristic features of the modern business environment, that influence on the efficiency of the enterprise activity; elaborated of the logic study of efficiency of the enterprise activity in development conditions.

In contrast to existing approaches, in the proposed logic study of efficiency of the enterprise activity the current efficiency of the company combined with the objectives of its strategic development. In these conditions of functioning is ensured the link between short-term and long-term objectives and features of the industrial enterprise management. The achievement of efficiency of activity in the short-term is a priority objective for the enterprise, which seeks to achieve a competitive advantage in the current difficult economic conditions and develop on a new foundation. Therefore ensuring and maintaining the efficiency of the enterprise activity is one of the conditions of implementation of the strategic objectives of industrial enterprise development, which should be introduced into practice of domestic enterprises.

The work presents characteristic features of the modern business environment. Among the characteristic features highlighted accounting of external economic conditions, the coordination of the vector and development goals with the efficiency level.

This will generate additional economic benefits, will increase the profitability level of functioning in the current and prospective periods and strengthen the competitiveness of industrial enterprises.

Keywords: efficiency; industrial enterprise; development; strategic development; research efficiency.

REFERENCES

1. Andreyeva I. G., Pavlov K. V. (2010), On the relationship between stability and efficiency of business structures, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2 (20), pp. 197-210 (rus).
2. Bilopolsky M. G., Kharchenko V. A. (2014), Characteristics of the industrial enterprise development, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (31), pp. 148-156 (ukr).
3. Veselovskiy M. Ya., Abrashkin M. S. (2013), Theoretical approaches to the determination of the industrial enterprises effectiveness, *Voprosy regionalnoy ekonomiki*, no. 3, pp. 107-115 (rus).
4. Economic Code of Ukraine in 2003, *Vidomosti Verhovnoi Rady*, no. 18, 19-20, 21-22 (ukr).
5. Zhemchugov A. M., Zhemchugov M. K. (2010), The components of the effective activity of the enterprise, *Rossiyskoe predprinimatelstvo*, no. 7(2), available at: <http://corpsys.ru/Articles/Strategy/Effectiveness.aspx> (rus).
6. Kasych A. O. (2011), Methodological basis of the company effectiveness analysis in terms of capital transnationalization, *Efektivna ekonomika*, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=453> (ukr).
7. Ryzhkova T. V., Gorelova L. V. (2013), Evaluation of the enterprises efficiency (history and the present theory and methodology),

Vestnik Ekaterininskogo instituta, no. 4 (24), pp. 51-55, available at: http://www.niev.ru/files/publishinghouse/vestnik-04-2013/4_2013_10.pdf (rus).

8. Suvorova A. P. (2006), The methodological approach to the evaluation of the effectiveness of economic organization, *Finansy i kredit*, no. 4, pp. 43-48 (rus).

9. Tanicheva T. S. (2010), The effectiveness of business and administrative activity of industrial enterprise and its relationship with competitiveness, *Ekonomika i ekonomicheskie nauki*, no. 3, pp. 118-121 (rus).

10. Farafonova N. V. (2011), The essence of economic efficiency and make economic activities of agricultural enterprises, *Aktualni problemy ekonomiki*, no. 10, pp. 176-185 (ukr).

11. Kharchenko V. A. (2009), The economic essence of the effect and efficiency, *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, Mariupol, pp. 312-315 (ukr).

12. Farrell M. J. (1957), The measurement of productive efficiency, *J. of the Royal Statist. Society*, no. 3, pp. 253-290 (engl).

© Белопольський Микола, Дмитро Чигарьов
Надійшла до редакції 24.05.2016

УДК 336.225.6: 336.226.12:657

БОГАЧОВ СЕРГІЙ,

*доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПРИБУТКУ КОРПОРАЦІЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто проблеми фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій у теоретико-методологічному аспекті. Обґрунтовано можливості забезпечення гармонізації фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій на підставі використання визначених та узагальнених теоретико-методологічних засад.

Ключові слова: прибуток; фінансовий облік; податковий облік; гармонізація; корпорація.

Постановка проблеми. Прозорість та розкриття інформації про результати діяльності корпорації є важливими чинниками, які сприяють підвищенню інвестиційної привабливості та залученню додаткових коштів за допомогою механізмів фондового ринку. Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України підвищення прозорості діяльності емітента визначено умовою включення цінних паперів емітента до біржового реєстру та захисту прав власників цінних паперів. Інформація про діяльність корпорацій повинна містити достовірні та узгоджені облікові дані про фінансові результати (прибуток). Цьому сприяє врахування особливостей визначення прибутку та гармонізація його відображення у фінансовому та податковому обліку. Зазначене обумовлює актуальність та своєчасність розгляду зазначених питань у теоретичному та прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних проблем прибутку та його фінансового й податкового обліку зроблено зарубіжними та вітчизняними вченими. У роботах О. Є. Високої, Л. В. Козак, О. Р. Кривицької, О. М. Новоселецького [1-2] визначено економічну сутність прибутку та концепції його формування, теоретико-методичні засади формування та аналізу прибутку підприємства. Дослідження П. М. Гарасима, Г. П. Жу-

равель, П. Я. Хоміна, Г. Олійник, І. Ю. Шмицької [3-4] присвячені розгляду питань про стан та перспективи фінансового, управлінського та податкового обліку. У роботах І. В. Бугай, Г. С. Кальченко, О. Є. Гапоненко, М. Мак-Грат, А. Н. Чикішевої [5-8] представлено вітчизняний та зарубіжний досвід забезпечення взаємозв'язку та взаємоузгодження різних видів обліку - фінансового, управлінського та податкового. Проте існує нагальна потреба в подальших дослідженнях щодо визначення теоретико-методологічних засад узгодження відображення показника прибутку у фінансовому та податковому обліку корпорацій, що й визначає мету роботи.

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретико-методологічних засад гармонізації фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій.

Виклад основного матеріалу. За твердженням фахівців [3-4], фінансовий та податковий облік мають такі загальні риси: однакові вимірювачі; обов'язкове підтвердження всіх господарських операцій необхідними документами; періодичність надання звітності; внутрішні й зовнішні користувачі інформації; об'єктом обліку виступає вся організація в цілому. Цілі ведення як податкового, так і фінансового обліку практично однакові, тобто надання достовірної й повної інформації для користувачів, внутрішніх і зовнішніх. Однак існує